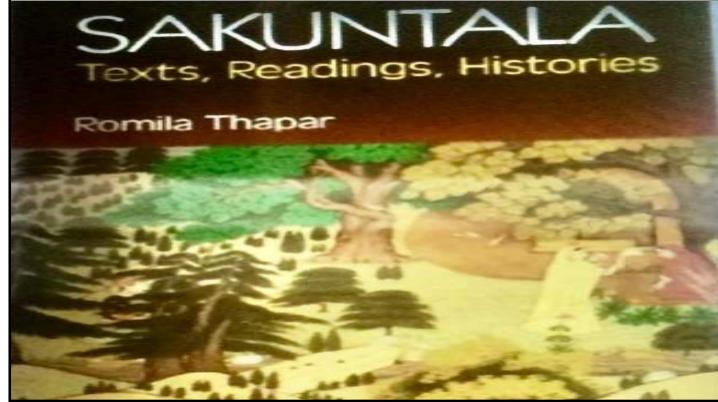

શકુંતલા : પિતૃસત્તા કી દીવાર મેં દરારેં

(1 દિસ્સબર, હમારે સમય કી સુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકાર, ઇતિહાસ લેખન કી વૈજ્ઞાનિક પરિપ્રાણ કો આગે બઢ़ાને વાલી રોમિલા થાપર કા 91વાં જન્મદિન હૈનું ઉન્કે જન્મદિન પર ઉન્હેં બધાઈ ઔર શુભકામનાએ દેતે હુએ ઉન્કી પુસ્તક 'શકુંતલા = ટેક્સટ્સ, રીડિંગ્સ, હિસ્ટ્રીઝ' પર બાત કરતે હુએ શકુંતલા કી કહાની કે બદલતે રૂપ કે આઝને મેં ઔરત કી બદલતી હુએ સ્થિતિ કો સમજને હુએ હૈનું)

સરલા માહેશ્વરી

અભી કુઠ સાલ પહલે સુપ્રીમ કોર્ટ કા ફેસલા આયા થા। ઇસ ફેસલે સે ઈસાઈ ઔરત કો ભી અપની સંતાન કે પરિચય કે સાથ ઉસું પિતા કા નામ લિખને કી જરૂરત નહીં રહી। ઔર ઇસપ્રકાર ભારત મેં અબ સંતાન કે નામ કે સાથ ઉસું પિતા કા નામ લિખને કી અનિવાર્યતા પૂરી તરહ સે ખત્મ હો ગઈ।

કુછ સાલ હી હુએ હૈનું, જો સ્ત્રી બિના વિવાહ કિયે કિસી પુરુષ કે સાથ રહ્યી હૈ, ઉસે ભી કાનૂન વે સારે અધિકાર મિલ ગયે જો કિસી ભી પતની કે અધિકાર હોતે હૈનું। ઇસ પ્રકાર, સ્ત્રી-પુરુષ કે સહ-જીવન મેં સે વિવાહ નામક બંધન કી અનિવાર્યતા કો કાનૂનન હમેશા કે લિયે ખત્મ કર દિયા ગયા।

ચંદ રોજ પહલે અમેરિકા કે સુપ્રીમ કોર્ટ ને સમલેંગિક વિવાહ કો વૈધતા દી હૈ। પશ્ચિમ કે કિર્દેશોં મેં ઇસકે પહલે હૈનું ઇસે કાનૂની સ્વીકાર્તિ મિલ ચુકી થી। ઇન ફેસલોને વે બાંધીન વૈયાર કર દી હૈ જે જિસપર વિવાહ લિંગ કે સંદર્ભ સે પૂરી તરહ મુક્ત હો જાતા હૈ। વિવાહ કા લિંગ સે કોઈ મતલબ નહીં હૈ, યહ એક યુગલ કે સાથ રહ કર નિશ્ચિત સામાજિક દાયિત્વોં કે નિર્વાહ કી વચનબદ્ધતા હૈ।

ઝધર કે સાલોં મેં હમારે દેશ તથા દુનિયા મેં સ્ત્રી-પુરુષ સંબંધોં કે મામલે મેં કાનૂન કે સ્તર પર લિયે જા રહે એસે તમામ ફેસલે ઇતને બડે ઔર ક્રતિકારી હૈનું કે ઇનું બારે મેં સોચ કર વિસ્તય સે અંખ ફટી કી ફટી રહ જાતી હૈ।

હમેં યાદ આતી હૈ પ્રો. રોમિલા થાપર કી પ્રસિદ્ધ પુસ્તક 'શકુંતલા = ટેક્સટ્સ, રીડિંગ્સ, હિસ્ટ્રીઝ' કી। હજારોં વર્ષોં કે ભારતીય વાંગમય કે એક કેંદ્રીય નારી ચરિત્ર શકુંતલા પર કેન્દ્રિત પુસ્તક પ્રો. થાપર ને ઇસ પુસ્તક મેં ભારી જતન કે સાથ પિછલે અદાઈ હજાર સાલોં મેં શકુંતલા કે નયે-નયે આખ્યાનોં પર બદલતે હુએ સમય કી છાપ કા અપના એક આખ્યાન રચા હૈ વૈદિક સાહિત્ય મેં જિસ શકુંતલા કા સિર્ફ નામોલેખ મિલતા હૈ, મહાભારત કે આદિ પર્વ મેં વહ ચક્રવર્તી રાજા દુષ્યંત સે ગંધર્વ વિવાહ કરકે અપને પુત્ર ભરત કે અધિકાર કે લિયે લડેને વાલી વનબાળ કી કહાની કી નાયિકા બન કર સામને આતી હૈ। આકાશવાણી કી મદદ સે ભરત કો ઉસકા અધિકાર દિલાતી હૈ।

વહી નાયિકા કાલિદાસ કે 'અભિજાન શાકુંતલમ' મેં એક લજ્જાવતી, સંકોચી ઔર શીલિવાન ચરિત્ર હૈ જિસકે પુત્ર કો અધિકાર મિલતા હૈ મછલી કે પેટ સે મિલી દુષ્યત કી અંગુઠી કે જરિયે। 'અભિજાન શાકુંતલમ' રાજદરબાર મેં મનોરંજન કે લિયે લિખા ગયા, શ્રેષ્ઠ સાહિત્યિક ઉપાદાનોં સે ભરપૂર એક નાટક થા। ઇસીલિયે ઉસ પર આગે ભી સેકડોં સાલોં તક ચર્ચા હોતી રહી, નાદ્ય શાસ્ત્ર સે લેકર અભિવન ગુસ ઔર આનંદ વધન કે સેદ્ધાંતિક ગ્રંથોં કે કેંદ્ર મેં વહ કૃતી રહી હૈ। લેકિન એક નારી શકુંતલા કી સામાજિક સ્થિતિ કીર્તિ કોઈ ચર્ચા કા વિષય નહીં બન પાઈ। મુગલોં કે કાલ મેં બ્રજભાષા મેં ઉસકે રૂપાંતરણ મેં શકુંતલા ઘર-દુઅર કી એક ઔરત નજર આતી હૈ, તો ઉસકે ઉર્દૂ રૂપ પર લૈલા-મજનૂ કી કહાની કી પારસે દાસ્તાન શૈલી છાયી રહી હૈ।

અઠારહવી સદી કે શુદ્ધ મેં પશ્ચિમ મેં ભારત-વિદ્યા કે સબસે અગ્રણી અંગ્રેજ વિલિયમ જોન્સ ને 'અભિજાન શાકુંતલમ' કો પહલે લૈટિન ઔર ફિર અંગેજી મેં અનુવાદ કિયા તો પશ્ચિમ કી દુનિયા ઇસે લેકર ઇતની ઉત્સાહિત હોગયી કે જૈસે ઉછોંને ભારત કી ભૌતિક સંપદા કી તરહ હી ઉસકી સાસ્કૃતિક સંપદા કા ભી ખજાના હથિયા લિયા હૈ। લેકિન પરવર્તી દિનોં મેં ભારત કી જતના કે સાથ અંગેજોં કે બઢતે દ્વંદ્વ કી પૃષ્ઠભૂમિ મેં શકુંતલા પશ્ચિમવાલોં કો ગંવાસ ઔર ચરિત્રાહીન લગને લગી ઔર 'અભિજાનશાકુંતલમ' એક અશ્લીલ કૃતિ। ઔર તો ઔર, રવીન્દ્રનાથ ભી ગંધર્વ વિવાહ કરને વાલી ઔર અપને પુત્ર કે લિય અધિકારોં કી માંગ કરને વાલી શકુંતલા કો અપની સહનુભૂતિ નહીં દે પાયે થી।

રોમિલા થાપર ને અપની પુસ્તક મેં પૂરે વિસ્તાર ઔર પ્રામાણિકતા કે સાથ શકુંતલા કી આખ્યાનોં કી યહ કહાની કહી હૈ। ઇન સભી કથા-રૂપોં પર કિસ પ્રકાર સુક્ષ્મ રૂપ સે ઉન્કે યુગ કી છાપ રહી હૈ, ઇસીએ જિક્ર કિયા હૈ। ઇસીએ કે આથાર પર ઉછોંને ઇતિહાસ ઔર સાહિત્ય કે બીચ કી બાત ભી કરી નથી।

હાલોંક કે હજારોં સાલોં મેં બાર-બાર રચી જાને વાલી શકુંતલા કી ઇસ કહાની મેં પિતૃસત્તા મેં કિસી ભી પ્રકાર કી દરાર કા પ્રો. થાપર કે પૂરે આખ્યાન સે કોઈ સંકેત નહીં મિલ પાતા હૈ। ઇસીએ તુલના મેં, હાલ કે સુપ્રીમ કોર્ટ કે ફેસલોને ઔર દુનિયા કે પૈમાને પર બદલ રહે સ્ત્રી-પુરુષ સંબંધોં કે પરિદ્દ્યથી સે સાફ લગતા હૈ કે જો ચીજેં સહસ્રોં વર્ષોં સે અટલ બની રહી હૈનું, સ્થાયી તૌર પર હમારે સામાજિક જીવન કો જકડે રહી હૈનું, વે અબ આગે ઔર નહીં ચલ પા રહી હૈ। આજ તેજી કે સાથ સબકુછ ઉલટ-પુલટ રહી હૈ।

પિતૃસત્તા કી દીવારોં મેં દરારેં પૈદા કરને વાલે ઇન પરિવર્તનોં કો સમજના રોચક ઔર જરૂરી ભી।

રાશિદ ખાન કા વીડિયો ટેપ દેખા ?

ડૉક્ટર અમ્બરીષ રાય આજમી

બેશર્મી કી ચાદર ઓઢે વો બોલ રહા થા કે મેં હોતા તો 35 ક્યા 36 ટુકડે કર દેતા. દેખતે સુનતે હી તનબદન મેં આગ લગ ગઈ. મેરે અંદર કા અમર અબુલ કો નિપટાને કે લિએ મોદી યોગી કી તરફ આસ ભારી નિગાહોં સે તકને લગા. બુખરી સે લેકર મુહૂર્મદ તક મેરે કહર ભરી સોચ મેં જલને લગે. તથી મેરે અંદર કે આજમી સાહબ બોલે, 'ક્યા મિયાં તુમ ભી ભેંડ ...'

મેં તો હિન્દુ સગ્રાટ મોદી ઔર હિંદુલું કે શિખર યોગી કે પ્રભામણ્ડલ મેં ડૂબા થા. મેંને કહા આજમી સાહબ આપ લોગોં કા મુહૂરી ઉત્તર ચુકા હૈ ઔર આજ અભી સે મેં આપકો અપનેના નામ ઔર હિંદુસંખ્યક લગાએ હોતા થી. મેંને કોઈ છોટી આંખોં કો સિકોડા ઔર અપને સૂત્રોં કો કામ સૌંપા. સૂત્ર બહુત તેજ નિકલે અમ્બરીષ રાય કે. તીન ઘણ્ટે કે અંદર વાટરસાપ કી દીવારોં સચ કી તપિશ સે તપને લગ્નાં હોતા થી. આ